

Stanek, P. i Wach, K. (red.). (2015). *Macro-, Meso-, and Microeconomic Dimensions of Europeanisation*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ss. 226.

Monografia badawcza pt. *Macro-, Meso-, and Microeconomic Dimensions of Europeanisation* przygotowana pod redakcją naukową dr. Piotra Stanka i dr. hab. prof. UEK Krzysztofa Wacha (w składzie autorskim: dr hab. prof. UEP Małgorzata Bartosik-Purgat, dr Jan Brzozowski, mgr Radosław Folga, mgr Jakub Janus, dr Marcin Komor, dr Dorota Murzyn, dr Agnieszka Pach-Gurgul, dr hab. prof. UO Rafał Riedel, dr Katarzyna Stabryła-Chudzio, dr Piotr Stanek, dr Marta Ulbrych, dr hab. prof. UEK Krzysztof Wach) podejmuje aktualny i bardzo ważny temat z punktu widzenia dyskursu naukowego toczącego się w literaturze przedmiotu, mający również niebagatelne znaczenie dla praktyki życia gospodarczego. Europeizacja jest bowiem najczęściej rozpatrywana na płaszczyźnie polityczno-prawnej i instytucjonalnej, a dotychczasowe studia ekonomiczne skoncentrowane były zwykle na jednym wymiarze, np. europeizacji małych i średnich przedsiębiorstw lub w najlepszym wypadku zagadnieniach mezoekonomicznych (gałęzi przemysłu i polityk sektorowych). Tym samym oryginalność ujęcia wynika z jednej strony z koncentracji na zagadnieniach ekonomicznych, a z drugiej strony na bardzo szerokim potraktowaniu tak wyznaczonego terytorium badawczego. Jest to rzetelnie przemyślane oraz solidnie wykonane opracowanie naukowe, a zespół autorski umiejętnie dostrzegł lukę badawczą i doskonale ją wypełnił, uwzględniając różne płaszczyzny i stosując szeroki wachlarz narzędzi badawczych – dostosowanych do problematyki poruszanej w poszczególnych rozdziałach.

Książka składa się z jedenastu rozdziałów poprzedzonych wstępem i została podzielona na cztery części: wstępne uwagi dotyczące procesów europeizacji w ogólności o charakterze teoretycznym i metodycznym, wymiary makroekonomiczne – europeizacja polityki podatkowej oraz kwestii monetarnych zostały poddane analizie w części drugiej, zagadnienia mezoekonomiczne, a więc dotyczące polityk sektorowych, omówiono w części trzeciej, natomiast część czwartą poświęcono zagadnieniom biznesowym i mikroekonomicznym. Ogólna struktura książki odpowiada zatem ekonomicznym

wymiarom procesów europeizacji rozpatrywanym w zależności od skali ich oddziaływania.

Rozdział pierwszy autorstwa prof. UEK dr. hab. Krzysztofa Wachy stanowi bardzo erudycyjne studium przeglądowe literatury przedmiotu. Autor kontekstualizuje procesy europeizacji w ramach triady internacjonalizacja – europeizacja – globalizacja oraz prezentuje szerokie spektrum definicji zagadnienia. Ponadto szczegółowo zaprezentowane zostają główne podejścia badawcze tej dość nowej dyscypliny: europeizacja jako proces wywołany odgórnie (*top-down*), traktowana jako proces wywołany oddolnie (*bottom-up*), oraz najnowsze podejście charakteryzujące się ujęciem zintegrowanym czy też cyrkularnym, w którym oba te kierunki oddziaływania występują jednocześnie. Najważniejszym jednak zagadnieniem poruszonym w rozdziale pierwszym jest zaprezentowana typologia wymiarów europeizacji. Autor wyróżnia ich dwanaście, spośród których pięć ma charakter ekonomiczny. Stanowią niejako szkielet konstrukcji pozostałej części książki (przy czym łącznie potraktowano zewnętrzny i wewnątrz krajowy wymiar makroekonomiczny oraz wymiary mikroekonomiczny i zarządczy).

W rozdziale drugim prof. UO dr hab. Rafał Riedel dokonuje przeglądu metod badawczych stosowanych w studiach nad europeizacją. Szczególną uwagę zwraca on na rozróżnienie między stopniem a zakresem (*scope and extent*) europeizacji, które stanowią dwa istotne mierzalne elementy tego fenomenu. Ważnym rozróżnieniem wprowadzonym w tym rozdziale są również trzy poziomy, na których procesy europeizacji mogą być poddawane analizie: empiryczny, konceptualny oraz teoretyczno-objaśniający (dotyczący przyczynowości). Poszczególne dalsze rozdziały książki pozycjonują się na jednym z tych poziomów lub wykorzystują pewną ich kombinację. Na szczególne podkreślenie zasługują wskazane przez Autora pułapki, w jakie może wpaść badacz procesów europeizacyjnych, do których zalicza on debatę wokół „deficytu demokracji” instytucji europejskich (i konieczność uważnego rozróżnienia między wewnętrznym i zewnętrznym wymiarem sprawowania władzy – *governance*) czy też poruszany również (choć w nieco innym kontekście) problem rozróżnienia między wpływem procesów globalizacji i europeizacji (oba mogą skutkować rosnącą harmonizacją polityk czy zachowań).

Część drugą poświęconą makroekonomicznemu wymiarowi europeizacji otwiera rozdział dr Katarzyny Stabryły-Chudzio, w którym poddano analizie konwergencję polityki podatkowej w krajach UE. Na poziomie koncepcyjnym Autorka wyróżnia trzy fazy europeizacji polityki podatkowej: rekomendacje, dyrektywy i rozporządzenia dotyczące polityki podatkowej wspólne dla wszystkich krajów wydane przez instytucje unijne; sytuację, w której instytucje UE zalecają poszczególnym członkom konkretne działania w zakresie podnoszenia lub obniżania opodatkowania poszczególnych grup podatków (np. pośrednich czy bezpośrednich), i wreszcie ustanowienie funkcji „Ministra Finansów UE”, który stopniowo przejmowałby z rąk rządów poszczególnych państw prerogatywy dotyczące prowadzenia polityki podatkowej (i szerzej fiskalnej). Zgodnie z tym podziałem rozdział rozpoczyna bardzo skrupulatny przegląd prawodawstwa unijnego w zakresie podatków (przede wszystkim dyrektyw). W dalszej części zaprezentowano rozwiązania wprowadzone w ramach semestru europejskiego zmierzające do poddania polityki podatkowej poszczególnych państw silniejszej kontroli instytucji UE (co sugeruje przejście europeizacji podatkowej na drugi poziom). W kolejnych podrozdziałach analizie poddano harmonizację podatków pośrednich i bezpośrednich. W konkluzjach wskazuje się, że trzeci etap europeizacji polityki podatkowej (utworzenie stanowiska „ministra finansów” czy też wprowadzenie w pełni uwspólnotowionej polityki podatkowej) nie jest prawdopodobne w przewidywalnej przyszłości.

Rozdział czwarty – dotyczący europeizacji polityki pieniężnej, którego współautorami są mgr Jakub Janus i dr Piotr Stanek, zwraca uwagę nieco intrygującym tytułem. *Roots and causes*, a więc korzenie i przyczyny europeizacji polityki pieniężnej, znajdują podwójne odzwierciedlenie w jego treści – w warstwie historycznej, w ramach której prześledzono inicjatywy dotyczące integracji monetarnej, począwszy od „węża walutowego”, a skończywszy na Unii Gospodarczej i Walutowej, lecz również w warstwie metodologicznej (empirycznej). W tej ostatniej wykorzystano ekonometryczne narzędzia pozwalające na weryfikację hipotezy pierwiastka jednostkowego (*unit root*) oraz przyczynowości w rozumieniu Grangera (z zastosowaniem relatywnie nowej procedury Tody-Yamamoto) między stopami procentowymi w strefie euro a krajami pozostającymi poza nią. Autorzy znajdują potwierdzenie dla dość intuicyjnej hipotezy,

że jedynie stopy procentowe w Wielkiej Brytanii oraz na Węgrzech nie podążają za „liderem” – strefą euro.

W rozdziale piątym prof. UO dr hab. Rafał Riedel analizuje euroizację i znaczenie wspólnej waluty w gospodarce globalnej. Choć początkowe oczekiwania dotyczące międzynarodowej roli euro były bardzo wysokie, okazuje się, że jest to jednak przede wszystkim waluta regionalna, niebędąca w stanie dorównać dolarowi amerykańskiemu. Tym niemniej niewątpliwie spełnia ona kryteria stawiane walutom międzynarodowym. Autor dokonuje przeglądu znaczeń pojęcia euroizacja, przez które rozumie on nie tylko oficjalne lub nieoficjalne zastąpienie waluty krajowej zagranicznym środkiem płatniczym (euro), ale także szereg powiązanych zjawisk (substytucję aktywów, depozytów i kredytów), jak również dominującą rolę EBC wśród banków centralnych regionu, co pośrednio zostało poddane analizie empirycznej w rozdziale czwartym. Rozważania w nim zaprezentowane, w szczególności dotyczące międzynarodowej roli euro jako waluty rezerwowej i rozliczeniowej, zyskałyby jednak na wartości, gdyby zostały nieco precyzyjniej zilustrowane dostępnymi danymi statystycznymi.

Całą część drugą warto byłoby uzupełnić z jednej strony bardziej kompleksową analizą „zewnętrzną” europeizacji makroekonomicznej (wpływy UE i strefy euro na kraje pozaeuropejskie), jak również uwzględnieniem drugiej strony polityki fiskalnej, tj. europeizacji wydatków publicznych, oraz być może aktualnymi kwestiami związanymi z kryzysem zadłużenia jako impulsem do dalszej europeizacji w tym zakresie.

Część trzecia – ujmująca procesy europeizacji w wymiarze mezoekonomicznym – obejmuje trzy rozdziały. W pierwszym z nich dr Dorota Murzyn prezentuje europeizację w wyniku polityki regionalnej i spójności Unii Europejskiej. Rozdział ten stanowi wkład w debatę teoretyczną dotyczącą procesów europeizacyjnych, ale również zawiera pewne wskazówki dla polityki gospodarczej odnośnie do relacji między krajowymi a europejskimi źródłami finansowania rozwoju regionalnego. Rozważania te zilustrowane są studium przypadku polityki regionalnej implementowanej w Polsce. Autorka wyciąga trafne wnioski dotyczące wpływu Unii Europejskiej na politykę regionalną w Polsce oraz wyprowadza na tej podstawie poprawne i interesujące uogólnienia.

W rozdziale siódmym dr Marta Ulbrych prezentuje wyniki badań dotyczących europeizacji polityki przemysłowej, której celem jest reindustrializacja gospodarki europejskiej lub przynajmniej zahamowanie procesów deindustrializacji. Istotnym kontekstem dla tych rozważań jest pokryzysowy pejzaż gospodarczy, w którym działania stymulacyjne poszczególnych państw i Unii Europejskiej jako całości nabierają szczególnego znaczenia. W artykule wyróżniono trzy fazy realizacji polityki przemysłowej w krajach wysoko rozwiniętych, z których ostatnia rozpoczęła się w następstwie kryzysu wschodnioazjatyckiego z końca lat 90. i rozczarowania rezultatami wdrożenia konsensusu waszyngtońskiego. W jej ramach rola państwa w kształtowaniu przewag konkurencyjnych gospodarki narodowej staje się coraz bardziej znacząca, a polityka przemysłowa nabiera cech systemowości. Autorka prowadzi ciekawe rozważania dotyczące EU-izacji polityki przemysłowej, tj. roli UE w polityce przemysłowej poszczególnych krajów oraz harmonizacji tych polityk. W końcowej części artykułu zaprezentowano zmiany strukturalne w gospodarce UE w ostatnich latach, starając się skonstrastować je z działaniami unijnej polityki przemysłowej. Na podkreślenie zasługuje jednak wniosek o nieco pesymistycznym wydźwięku, że dominującą rolę odgrywają narodowe polityki przemysłowe, a wspólnotowa polityka przemysłowa spełnia funkcję koordynacyjną i pomocniczą. Tym samym stopień europeizacji polityki przemysłowej należy uznać za dość ograniczony.

Część trzecią zamyka rozdział autorstwa dr Agnieszki Pach-Gurgul dotyczący europeizacji polityki energetycznej. Już sam jego tytuł zwraca uwagę na przeciwności, które napotyka ten proces ze względu na rozbieżne interesy poszczególnych państw członkowskich UE. W rozdziale tym poruszono więc temat uwspólnotowienia jednej z najbardziej istotnych ze względu na bezpieczeństwo ekonomicznego, a zarazem kontrowersyjnych polityk. Kontrowersyjność ta wynika nie tylko z różnych struktur źródeł energii (*Energy-mix*) wykorzystywanych w poszczególnych krajach, ale również z częściowej sprzeczności samych celów polityki energetycznej (jednoczesne osiągnięcie wysokiej konkurencyjności gospodarki, ochrony środowiska i bezpieczeństwa energetycznego wydaje się bardzo trudne). Struktura rozdziału odzwierciedla poszczególne obszary polityki energetycznej: rynek energii, ochronę klimatu, bezpieczeństwo energetyczne i technologie pozyskiwania energii. Na każdym z nich dają

się zauważyć procesy europeizacyjne, które Autorka trafnie wskazuje i analizuje. Rozdział wieńczy dyskusja dotycząca perspektyw unii energetycznej, która mogłaby się stać bardzo wysoko zaawansowanym stadium europeizacji w omawianej dziedzinie.

Zapewne ze względu na ramy objętościowe opracowania w części dotyczącej wymiaru mezoekonomicznego (polityk sektorowych) zdecydowano się na wybór jedynie trzech spośród nich. Wybór ten oceniam jednak jako trafny i reprezentatywny dla omawianych zagadnień.

Część czwarta, obejmująca rozważania dotyczące procesów europeizacyjnych dotyczących podmiotów mikroekonomicznych (firm i osób fizycznych), składa się z trzech rozdziałów.

Pierwszy z nich, a dziewiąty rozdział książki, autorstwa dr. Marcina Komora i mgr. Radosława Folgi, zawiera przemyślenia na temat eurorynku i strategii marketingowych funkcjonujących na nim firm. Autorzy charakteryzują eurorynek, by na tym tle przedstawić koncepcję euromarketingu. Zwracają przy tym uwagę na wybór, przed którym stają przedsiębiorstwa – czy strategia marketingowa powinna być zestandaryzowana, czy raczej zróżnicowana w różnych krajach składających się na eurorynek. Istotnym czynnikiem determinującym ten wybór są różnice kulturowe, które scharakteryzowano w kolejnym podrozdziale. Rozdział ilustruje obszerne studium przypadku polskiej firmy produkującej urządzenia gospodarstwa domowego, które może być z powodzeniem wykorzystywane podczas zajęć dydaktycznych.

Rozdział dziesiąty autorstwa prof. UEP dr hab. Małgorzaty Bartosik-Purgat charakteryzuje dwie przeciwstawne tendencje zachowań konsumentów – konwergencję i dywergencję, by na tym tle przedstawić preferencje młodych Europejczyków w odniesieniu do wybranych kategorii produktów. Przedstawione wyniki badań prowadzą do wniosku, że to różnice kulturowe są główną barierą dla pełnej europeizacji preferencji konsumentów. Wniosek ten w pełni współgra z rozważaniami z poprzedniego rozdziału. Na szczególne podkreślenie zasługuje przejrzysty i niosący dużą wartość poznawczą schemat dotyczący determinant trendów zachowań konsumentów zamieszczony w konkluzjach artykułu (rys. 10.1).

Książkę zamyka rozdział dr. Jana Brzozowskiego dotyczący zachowań migrantów na jednolitym rynku pracy. Stanowi on

rozbudowane studium przypadku uczestników niemieckiego rynku pracy pochodzących z innych krajów (na podstawie danych GSOEP). Dzięki wykorzystaniu zaawansowanego modelowania ekonometrycznego Autor udowadnia, że europeizacja wpływa na większą skłonność do dalszej migracji i w ogóle zachowań transnarodowych, jak również sprzyja większej integracji ze społeczeństwem kraju goszczącego. Ze względu na wartość naukową rozdział ten oceniam szczególnie wysoko.

Tematyka pracy jest bardzo aktualna, potrzebna zarówno w wymiarze naukowym, jak i dydaktycznym. Należy oczekiwać, że książka spotka się z bardzo gorącym przyjęciem ze strony potencjalnych czytelników, do których zapewne będą należeć:

- naukowcy zajmujący się europeizacją, studiami europejskimi, europejską integracją gospodarczą;
- doktoranci podejmujący tematykę roli Unii Europejskiej w polityce makroekonomicznej i sektorowej poszczególnych krajów oraz funkcjonowaniu przedsiębiorstw czy indywidualnych decyzjach migracyjnych;
- studenci takich kierunków jak ekonomia, międzynarodowe stosunki gospodarcze, stosunki międzynarodowe, polityka publiczna;
- decydenci polityczni, władze publiczne, osoby odpowiedzialne za kształtowanie polityki gospodarczej.

Reasumując, należy podkreślić, że do najważniejszych walorów tej monografii badawczej zaliczyć należy:

- ważność i aktualność podjętego tematu, jego oryginalność i elementy nowatorskie;
- ekonomiczną analizę procesów europeizacyjnych w wymiarze makro, mezo i mikro;
- europeizacyjne spojrzenie na takie problemy jak polityka podatkowa i monetarna, polityka regionalna, przemysłowa i energetyczna oraz funkcjonowanie firm i osób fizycznych na jednolitym rynku europejskim.

Nelly Daszkiewicz

Politechnika Gdańska

Wydział Zarządzania i Ekonomii

Katedra Nauk Ekonomicznych